

Den andre versjonen av krigen

➤ 42 prosent av politifolkene i Stavanger under krigen var medlemmer av Nasjonal Samling. Fem av dem tilhørte samme familie. Nå kommer skjævelandenes versjon.

Historie

- Ståle Solberg Skjæveland
- Mairegn
- Politi og parti i Stavanger i krig og fred 1940-50
- 410 sider
- Kolofon forlag (selvpublisert)

STAVANGER

For drøyt 10 år siden satt jeg i en hyggelig stue på Åsen og snakket med en beryktet mann i Stavangers okkupasjonshistorie. Finn Skjæveland hadde ennå en kule sittende fast nær hjertet etter duellen med Helge Hansen utenfor Stavanger Sykehus i januar 1945, en duell som bidro til at han ble dømt til åtte års tvangsarbeid under rettsoppjøret.

Med i samtalen var også kona Laila. Hun hadde gått rundt i de samme gatene med illegale aviser stukket ned i buksen. Etter krigen hadde statspolitimannen og løperjenta for hjemmefronten funnet hverandre og holdt sammen i 60 år. Det var en vennlig og vakker verdighet over dem begge.

Jeg var invitert av sønnen, Ståle Solberg Skjæveland. Han hadde en historie å fortelle om skjævelandene, som til sammen ble dømt til 45 års fengsel – mer enn noen annen norsk familie. Under samtalen viste Finn Skjæveland fram en bok der han hadde skrevet sin versjon av hendelsene i Stavanger under okkupasjonen. Hans far, Olaf G. Skjæveland,

og brødrene Ørnulf, Randulf og Kurth, alle politifolk, spilte sammen med Finn selv, sentrale roller i mange av de mest dramatiske hendelsene fra krigsårene. I tillegg til duellen med Helge Hansen var én eller flere av dem med på aksjoner som den i Lysefjorden der Lars Lyse ble drept (Skjæveland mer enn antyder at det var selvmord), eller arrestasjonen av Sverre Myge, som ble slått i hjel (Ørnulf Skjæveland ble uskyldig dømt for medvirkning, hevder nevøen).

Boken ville Finn Skjæveland ikke dele med Aftenbladet den gang, den var forbeholdt familien. Nå er han død, og sønnen har brukt farens bok, sammen med en rekke andre kilder (for ordens skyld: også flere artikler jeg har skrevet) til å fortelle den andre versjonen av byens okkupasjonshistorie.

Boken, som har fått tittelen «Mairegn» og er selvpublisert via Kolofon forlag, rommer de samme historiene som er kjent fra Knut Stahls verk etter krigen og en lang rekke andre bøker og artikler. Men det meste er snudd på hodet.

Her er likvideringene av Gestapos tolk Herbert Geicke og statspolitimannen Leonard Wickstrøm beskrevet som meningsløse voldshandlinger og snikmord. De antatte gjerningsmennene blir navngitt og framstilt som ulovlige aksjonister utenfor kontroll. Her blir menn som i andre framstillinger er helter, omtalt som angivere. Otto Olsen kommer dårlig fra det, i likhet med Ernst

Askildsen og Magne Bakka. Torturen i Gestapo-kjelleren på Solvang Aldershjem utføres bare av tyskerne (med et lite unntak for Holger Tou jr., ham var det umulig å renvaskes).

Bortsett fra noen brodrene, som familien Skjæveland tar seg av, var medlemmene av Nasjonal Samling utelukkende opptatt av å sikre landet en best mulig framtid, både under tysk herredømme og etter at krigen var over, da Norge etter Hitlers løfte skulle få sin frihet tilbake. Kongen og regjeringen var de egentlige landssvikkerne.

Mye er dypt problematisk i Skjævelands framstilling, men den har også åpenbare kvaliteter. Selv om tonen er hagiografisk – om Skjæveland-familiens motiver og gjerninger er det utelukkende godt å si – gir den viktig innsikt både i behandlingen av de landssvikdømte, i rettsoppjøret sett fra de tiltaltes side, og i livet både i ordenspolitiet og statspolitiet under krigen. Når de som stort sett har eid okkupasjonshistorien hittil nå er borte, kan vi lettere innrømme at sannheten var mer sammensatt enn de ville ha det til.

Skjæveland har hatt tilgang til kilder som er sterkt preget av etterrasjonalisering, men som likevel er viktige for å komplettere seierherrenes skildringer av de fem krigsårene.

Boken gir et dypt og engasjerende innsyn i idealistiske NS-medlemmers tanker og handlinger. Både utfrysning og utstrakte hender blir beskrevet fra deres perspektiv. Boken trenger et grundig faghistorisk tilsvarende, men den bærer uansett fram en alternativ røst som også må høres.

SVEN EGIL OMDAL

sven.egil.omdal@aftenbladet.no

Årshøgskolen for fiske framleggere ved Stavanger. Området for sommerleiret begynner i 1944.

og pære-is

Vi tar tatt en telefon til et knippe av Rogalands kulturelle perler, for å høre hva deres sommerplaner er. Siri Vølstad Jensen skal synges og spise is.

1 Hva gjør du i sommer?

Akkurat nå er jeg på sommerturné med VG. Senere blir det vel en uke ferie eller to. Jeg vil en tur på Gladmatfestivalen, og ellers vurderer jeg en hopp-på-tur til Syden.

2 Hvilken sommer husker du best, og hvorfor?

Jeg husker vel fjoråret best, for det er ikke så lenge siden. Hehe. Men vi var i Østerrike et år, i 2010 tror jeg, og det var veldig kjekt. Bilferie sammen med familien.

3 Hvilken låt får deg i sommerstemning?

Akkurat nå er det nok «Wildfire», med John Mayer. Den er veldig sommerlig og fin.

4 Har du en film å anbefale i sommer?

Jeg ser veldig lite på film, egentlig. Jeg har ikke sett en film på veldig lenge. Eller, jo! Jeg så nettopp «Notting Hill» - den kan jeg anbefale!

HAUGESUND

«Beatles» åpne

Det blir filmatiseringen av Lars Saabye Christensens oppvekstklassiker «Beatles» som får æren av å åpne filmfestivalen i Haugesund 17. august.

– Filmen er som romanen et treffsikkert tidsbilde. Det er en humoristisk og følsom fortelling om tenårenes usikkerhet og søken, sier programsjef Håkon Skogrand. For «Beatles»

FILMOGTV

Blir Katniss årets jent

Et nettsted for babynavn mener vi stor foran en liten hær av småjenter døpt Katniss og Khaleesi født i 2014. Det melder avisen Guardian, som berører seg på nettstedet Nameberry's prognoser. Man har se på hvilke navn som brukes på jakt etter fine navn til sin kommende småtasser klikke mest på for å se, og resultatet kan ifølge avisen sies å være små smule foruroligende for de som foretrekker tradisjonelle navn:

Blant 20 på topp-navnene jentesiden lå navn som Katniss (fra «The Hunger Games») og Hazel (fra «Faulty Towers») og Hazel (fra «Faulty Towers»)

HOLLYWOOD

Clooney rasende

Clooney har fått no